

תשובות הרמב"ם

יוצאות לאור בפעם הראשונה במקורן הערבי
מכונסות מתוך קטעי גניזה, כתבי יד וספרי דפוס,
מוגהות ומתורגמות בתוספת הערות

מאת

יהושע בלאו

שהסתייע בעיזבון ב. צ. הלפר וי. נ. שמחוני
ובהוצאת א. ח. פריימן

כרך ב'

הוצאת "מקיצי נרדמים"
ירושלים התש"ך

רצא = פין ל"ח.

שאלה

עד עתה היו אומרים התפלה בקול רם ועכשו בלחש ויש מערערים על ש"ץ החזרה בהיות שכבר יצאו כל הקהל ידי חובה בתפלה בלחש ואין שם מי שאינו בקי להתפלל וא"כ תהי' חזרת ש"ץ ברכה¹ לבטלה.

תשובה²

אני אומר כי הדין עם המערערים אבל לא מטעמם זולתי כי בעת חזרת הש"ץ התפלה כל העם מחזירים פניהם ובלתי מקשיבים לקולו זולתי מדברים בשיחה בטלה ודברי התול ושחוק וזה חלול הש"י הוא. אמנם אם אפשר שיש מהם³ או כולם יקשיבו לתפלה בעת שיחזור אותה ש"ץ ויענו אמן⁴ אחר כל ברכה וברכה הלא זה טוב מאד להם מאמור התפלה בקול רם. וכתב משה.

רצב = פין מ'.

תשובה

בענין ברכת כהנים ודאי שאם היה הקורא להם כהנים אחר אין בכך כלום אבל זה לא ראינוהו מעולם ולא שמענו במקום שעושין כך ובכי הא מילתא אמרינן פוק חזי מה עמא דבר. ודאמרת היכי מפסיק שליח צבור וכו' הואיל ומענין התפלה הוא אינו הפסקה. וזה שאמרת שהנוסחא היא אין הקורא¹ ודאי כך הוא וקורא נקרא זה שקורא להם² כהנים וזה שמקרא אותן הברכות ולפי כך סלקתי אני הספק ואמרתי אין המקרא³. וודאי שאין תקרא⁴ אותן הברכות אלא שליח צבור כדתנן⁵ העובר לפני התבה לא יענה אחר הכהנים אמן מפני הטרופ. משה בירבי מימון זצ"ל.

רצג = פין מ"ב.

שאלות ששאל¹ ר' עובדיה גר צדק מרבינו משה זצ"ל ותשובותיו.

אמר משה ב"ר מימון מבני גלות ירושלם אשר בספרד זצ"ל. הגיע אלינו שאלות מרנא

רצא. כ"י סי' רכ"א = סימונסן בס' היוכל לכבוד גוטמן 211. כ"ב [דף י' עמ' א'; דף ל'

עמ' א'; סי' ז'.

1. ברכה: ברכות (כ"ב). 2. תשובה: ע"י ת' רכ"א. ומש"כ סימונסן שם עמ' 212.

3. אפשר שיש מהם: שיו"ד מהם (כ"ב). 4. ויענו אמן: ה' תפלה פ"ח ה"ט.

רצב. כ"י סי' קמ"א. כ"י דף 107א. [בכ"י כתוב בשוליים: יגב אן תחרר הדא אל תשו

לאנאה מגלוטה = צריך לתקן תשובה זה לפי שיש בה שגיאות].

1. אין הקורא: סוטה ל"ט ב'. 2. להם: לנו (כ"י). 3. אין המקרא: וכן הוא לפני' בה' תפלה

(נשיאת כפים) פ"ד ה"ה. 4. תקרא: המקרא (כ"י) [וכך נראה].

5. כדתנן: ברכות פ"ה מ"ד (ל"ד א'). ה' תפלה שם.

רצג. כ"י דף ר"ו א'. ת סי' ט' = ק סי' קנ"ח. כ"י דף 110א. [כ"י דף ל"ב עמ' א'. כיב"א

דף רכ"א ב']. נדפסה בקצרה בשו"ת הרשב"א ד' רומא קודם ר"מ = ח"ו סי' ד'.

1. שאלות ששאל וכו': תשובת שאלה מארץ ישראל מן גר צדק שהשיב הגאון רבינו משה ז"ל (ת).

[וכן כיב"א].

ורבנא עובדיה המשכיל המבין גר הצדק ישלם יי פעלו ותהי משכרתו שלימה מעם יי אלהי ישראל אשר בא² לחסות תחת כנפיו. שאלת על עסקי הברכות והתפללות בינך לבין עצמך או אם תתפלל בצבור היש לך לומר אלהינו ואלהי אבותינו ואשר קדשנו במצותינו וצונו ואשר הבדילנו ואשר בחר בנו ושהנחלת את אבותינו ושהוצאתנו מארץ מצרים ושעשה נסים לאבותינו וכל כיוצא באלה הענינים. יש לך לומר הכל כתקנם ואל תשנה דבר אלא כמו שיתפלל ויברך כל אזרח מישראל כך ראוי לך לברך ולהתפלל בין שהתפללת יחידי בין שהיית שליח צבור³. ועיקר הדבר שאברהם אבינו הוא שלמד כל העם והשכילם והודיעם דת האמת וייחודו של הקב"ה ובעט בע"ז והפר עבודתה והכניס⁴ רבים תחת כנפי השכינה ולמדם והורם וצוה בניו ובני ביתו אחריו לשמור דרך י"י כמו שכתוב בתורה כי ידעתיו⁵ למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך י"י וגו'. לפיכך כל מי שיתגייר עד סוף כל הדורות וכל המיוחד שמו של הקב"ה כמו שהוא כתוב בתורה תלמידו של אברהם אבינו ע"ה ובניו הם כולם והוא החזיר אותם למוטב כשם שהחזיר את אנשי דורו בפיו⁶ ובלמודו כך החזיר כל העתידים להתגייר בצואתו שצוה את בניו ואת בני ביתו אחריו. נמצא אברהם אבינו ע"ה הוא אב לזרעו הכשרים ההולכים בדרכיו ואב לתלמידיו וכל גר שיתגייר. לפיכך יש לך לאמר אלהינו ואלהי אבותינו שאברהם ע"ה הוא אביך ויש לך לומר שהנחלת את אבותינו שלאברהם נתנה הארץ שנ' קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה. אבל שהוצאתנו ממצרים או שעשית נסים לאבותינו אם רצית לשנות ולומר שהוצאת את ישראל ממצרים ושעשית נסים עם ישראל אמור. ואם לא שנית אין בכך הפסד כלום מאחר שנכנסת תחת כנפי השכינה ונלוית אליו אין כאן הפרש בינינו ובינך. וכל הנסים שנעשו כאלו לנו ולך נעשו. הרי הוא אומר בישעיה ואל יאמר בן הנכר⁷ הנלוה אל יי לאמר הבדל הבדילני י"י מעל עמו וגו'. אין שום הפרש כלל בינינו ובינך לכל דבר. ודאי יש לך לברך אשר בחר בנו ואשר נתן לנו ואשר הנחילנו ואשר הבדילנו. שכבר בחר בך הבורא יתעלה והבדילך מן האומות ונתן לך התורה שהתורה לנו ולגרים שנ' הקהל חוקה אחת לכם⁸ ולגר הגר חוקת עולם לדורותיכם ככם כגר יהיה לפני י"י. תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר הגר אתכם. ודע כי אבותינו שיצאו ממצרים רובם עובדי ע"ז היו במצרים נתערבו בגוים ולמדו מעשיהם עד ששלח הקב"ה משה רבינו ע"ה רבן של כל הנביאים והבדילנו מן העמים והכניסנו תחת כנפי השכינה לנו ולכל הגרים ושם לכולנו חוקה אחת. ואל יהא יחוסך קל בעיניך אם אנו מתיחסים לאברהם יצחק ויעקב אתה מתיחס למי שאמר והיה העולם. וכך מפורש בישעיה זה יאמר לי"י⁹ אני וזה יקרא בשם יעקב וגו'. וכל מה שאמרנו לך בענין הברכות שלא

2. [בא : באת (כיב"א)].

3. בין שהתפללת... : בין שתתפלל... בין שהיית ש"ץ (ת). [...] בין עם הצבור (כיב"א)].

4. והכניס : בנים רבים (ת [כיב"א]).

6. [בפיו : בפיו ובלשונו (כיב"א)].

8. חקה אחת לכם : במד' ט"ו ט"ו.

7. ואל יאמר בן הנכר : ישעי' נ"ו ג'.

9. זה יאמר לי"י : ישעי' מ"ד ה'.

תשנה כבר ראיה לזה ממסכת בכורים¹⁰. תמן תנינן הגר מביא ואינו קורא שאינו יכול לומר אשר נשבע י"י לאבותינו לתת לנו¹¹. וכשהוא מתפלל בינו לבין עצמו אומר אלהינו ואלהי אבות ישראל. וכשהוא מתפלל בבית הכנסת אומר אלהינו ואלהי אבותינו¹² זהו סתם משנה. והיא לר' מאיר ואינה הלכה¹³ אלא כמו שנתפרש בירושלמי¹⁴. תמן אמרינן תני בשם ר' יהודה גר עצמו מביא וקורא מאי טעמיה כי אב המון גוים נתתיך לשעבר היית אב¹⁵ לאברהם מיכאן ואילך אב לכל הבריות. ר' יהושע בן לוי אמר הלכה כר' יהודה. אתא עובדא קמיה דר' אבהו והורי כר' יהודה. הנה נתברר לך שיש לך לומר אשר נשבע י"י לאבותינו לתת לנו. ושאברהם אב לך ולנו ולכל הצדיקים¹⁶ ללכת בדרכיו והוא הדין לשאר הברכות והתפלות שלא תשנה כלום. וכתב משה בר' מימון זצ"ל¹⁷.

רצד = פין מ"ג.

ש א ל ה¹

- [על דבר² קריאת התורה בכל יום³ אם אין להם ס"ת מהו שיקראו בחומשים⁴ ויברכו
10. ממסכת בכורים: פ"א מ"ד. עיי"ש בפ"י המשניות: ומפני זה יכול גר לומר וכו' לפי שאברהם היה אב לכל העולם לפי שהוא למדם אמונה.
11. לאבותינו לתת לנו: וכשהוא מתפלל בבית הכנסת אומר אלהי אבותיכם. ואם היתה אמו מישראל אומר אלהי אבותינו. וכשהוא מתפלל בינו לבין עצמו (ת). [וכשהוא מתפלל בב"ה אומר אלהי אבותינו וכשהוא מתפלל לעצמו אומר אלהי ואלהי אבות ישראל. זהו סתם משנה. (כיב"א)].
12. או"א: אלהי אבותיכם (כי"נ).
13. ואינה הלכה: ה' בכורים פ"ד ה"ג הגר מביא וקורא שנא' לאברהם אב המון גוים נתתיך הרי הוא אב כל העולם כולו שנכנסין תחת כנפי שכינה ולאברהם היתה השבועה תחלה שירשו בניו את הארץ.
14. בירושלמי: ביכורים שם הובא ברדב"ז לה' בכורים ובכ"מ שם. ועי' ספר המצות מ"ע סי' ר"ז.
15. היית אב: היה אב לאדם מכאן ואילך. ת (כיב"א)]. 16. ולכל הצדיקים: שהורנו ללכת (ק).
17. ע"ד התשובה עי' ווערטהיימר גנזי ירושלים ח"ב עמ' ז'. עפנשטיין ע' 44.
- רצד. כי"א ד רי"ב ב'. כי"ס דף 213 [בכתב אחר]. כי"ש סי' מ"ב. [כי"ב דף י"ג עמ' ב'. כי"א' ל"א. כיב"א עמ' רט"ו, ב]. ת סי' ד'. פ סי' ט' (ד' ע"ג) = ק סי' ט"ו. כי"נ 107ב. שו"ת המיוחסות להרמב"ן סי' רל"ט. ארחות חיים ה' קה"ת סי' ה' = כל בו ה' קה"ת סי' ק' (דף י"ג ב'). אבודרהם סדר שחרית של חול (ד"פ דף מ' א'). [חלק של התשובה כישב"י עמ' 41א]. — הובא בשו"ת הרשב"א ח"א סי' תפ"ז ותת"ה. שו"ת מהרי"ק שורש ס"ט. שו"ת רשב"ש סי' י"א. כ"מ ה' ס"ת פ"י ה"א. ב"י או"ח סי' קמ"ג. [שו"ת תומת ישרים סי' ל"ב. אגרת הסופר לר' אברהם חסן 'הסגולה' חוב' נ"ג עמ' א'—ב'. שו"ת בית יהודה לר"י עיי"אש ח"ב סי' א' (ס' בני יהודה ד' ס"ט א') "תשו" הרמב"ם ותשו" חכמי נברונא". הוספת פ—ן]. ועי' כי"ב סי' ט'.
1. שאלה: מא יקול סידנא פי ספר תורה שאינו עשוי כהלכה (כי"ש). [הכותרת בכי"א: הדה אל שאלה נקלת (= שאלה זו הועתקה) מן פירוש מסכת גטין אלדי צנפה (= שחיברו) ר' יהודה הכהן ז"ל אלחלבי אלמערופ (= הידוע כ) אבן אלמדארי ז"ל].
2. [על דבר... וכן ב] ס"ת: ליתא בכי"א והוספתיו מא"ח.
3. בכל יום: של ספר (ת) [כיב"א]]. 4. שיקראו בחומשים: בציבור (ת) [כיב"א]].